

Buletin de analiză politică

Anul II, nr. 21 (28), 31 octombrie 2003

SUMAR

I. Analiză politică internă

- **Relația dintre discursul PRM și cel al Alianței „Dreptate și Adevăr”** 3

II. Analiză politică internațională

- **Ascensiunea populismului în Europa și prefigurarea unor teme de campanie electorală pentru anul 2004** 8

I. Analiză politică internă

Relația dintre discursul PRM și cel al Alianței „Dreptate și Adevăr”

Relația dintre PNL și PD, pe de o parte, și PRM de cealaltă parte a fost marcată de practica izolării *de facto* a partidului lui Corneliu Vadim Tudor în parlament, întreruptă de scurte episoade de colaborare conjuncturală. Formarea Alianței „Dreptate și Adevăr” a repus în discuție natura relațiilor pe care această formațiune le va avea cu PRM. Până în acest moment, dacă pe plan practic fiecare dintre cele două părți se mențin la distanță una de cealaltă, pe plan comunicațional există anumite apropieri în ceea ce privește atât temele tratate, cât și modalitatea de exprimare publică.

Teme comune și teme preluate

Cea mai importantă temă în cazul căreia se pot observa unele similități între tratarea pe care o aplică una și alta dintre forțe este **tema corupției**. Pe lângă acestea, mai există și alte teme secundare, pe care Alianța „Dreptate și Adevăr” le preia conjunctural, ultima dată în preajma referendumului pentru revizuirea Constituției. Astfel de exemple sunt tema problemei naționale, a fraudei în alegeri, demisiei Guvernului, tema conspirației.

Bazele pentru o apropiere discursivă PRM – PD/PNL există: cele mai observabile sunt modul de comunicare și tematica abordată de președintele PD Traian Băsescu, fundamentate pe relația de ireductibilitate radicală dintre PD și PSD (similară relației PRM-sistem politic), centralitatea problemei corupției în

cazul celor trei partide, existența unei sensibilități în interiorul PNL față de relațiile minoritate/majoritate.

a) Tema corupției

Problema corupției este comună partidelor din opoziție, datorită faptului că, spre deosebire de celelalte teme, aceasta poate fi opozabilă direct partidului de la putere, în virtutea percepției generalizate că acei care operează cu bani publici sunt mai mult sau mai puțin susceptibili să și-i însușească. Astfel, asemănările dintre discursurile diverselor partide de opoziție despre corupție nu sunt doar conjuncturale, ci și structurale. Acest fapt face deosebirile semnificative.

Poziția inițială a celor două entități politice față de corupție a fost diferită. În ceea ce privește alianța „Dreptate și Adevăr”, există o tensiune fundamentală între *folosirea specifică* a temei corupției, ceea ce implică limitare temporală și spațială a corupției – și utilizarea referirii la corupție *într-un mod general*, în formulări de genul: „combaterea corupției”, „corupția este un fenomen care...” Cu alte cuvinte, partidele din alianță descriu acte de corupție concrete (ministrul x, consilierul y) care sunt cantonate mai mult în sfera puterii, dar totodată consideră corupția un fenomen intangibil și oarecum independent de acțiunea oamenilor, cel puțin a oamenilor care nu au de-a face direct cu exercitarea puterii. Din acest punct de vedere, tratarea

corupției nu este diferită de cea a PSD – și în discursul acestui partid este vorba despre fenomene generale și nu despre acte specifice. Cazurile semnalate sunt considerate mai mult excepții decât regulă, în pofida tentației Alianței de a le utiliza politic. De aceea PNL și PD insistă frecvent pe caracterul exemplar al unui act de corupție.

Corupția identificată de partidele care formează Alianța este concentrată, totuși, la nivel central. În fine, o altă caracteristică a discursului alianței PNL-PD despre corupție este utilizarea argumentelor și mijloacelor legale în tratarea problemei, adică abordarea reglementată a corupției, ceea ce transmite indivizilor că mai există *speranțe* (de soluționare a problemei) chiar în condițiile actuale.

În discursul PRM corupția este o referință ubicuă – este pretutindeni, permanent.

Cazurile semnalate sunt simptomele „bolii generalizate”, nu doar excepții. PRM vorbește despre corupți mai mult decât despre corupție: ca atare, termenul nu este foarte frecvent în discursul PRM. Mult mai frecvente decât în cazul discursului PNL-PD sunt însă acuzațiile exprimate în forme radicale organizate în jurul conceptului de corupție (hoție, necinste, furt etc.). De asemenea, pe lângă corupția de la nivel central (guvern, primării de sector - asupra căreia nu se concentrează exclusiv așa cum o face Alianța), PRM se ocupă de corupția locală, corupția tangibilă pentru majoritatea populației, pe care o prezintă în cadrul interpretativ al unei teorii generalizate a conspirației antiromânești. Prin aceste mijloace, PRM reușește să creeze un anumit sentiment de **lipsă de speranță**, ceea ce induce și necesitatea schimbării radicale. De aceea, modul de rezolvare a problemei corupției presupune măsuri radicale, justițiare, de tip autoritar, apreciate de majoritatea susținătorilor PRM.

În ultima perioadă, mai ales de la data înființării Alianței PNL-PD, discursul acesteia în problema corupției a suferit mutații care îl apropie de cel al PRM. În primul rând, este vorba despre radicalismul contestării, exprimat cel mai frecvent terminologic – este vorba despre adoptarea de termeni simpli, renunțarea la conceptualizări mai elaborate ale corupției, utilizarea unui registru satiric de comunicare, foarte apreciat și percutant în rândurile susținătorilor tradiționali ai PRM. Această mutație este și mai vizibilă în cazul unora dintre vectorii PNL, cum ar fi Theodor Stolojan sau Călin Popescu Tăriceanu, care nu au adoptat până acum poziții radicale în problemele pe care le-au abordat. Totodată, adoptarea acestui gen de mesaj pare să confirme ascendentul pe care îl are Traian Băsescu în materie de politici de comunicare în interiorul alianței. În al doilea rând, din ce în ce mai frecvent partidele din Alianță nu mai cer (doar) rezolvarea cazurilor de corupție prin intermediul justiției, ci demisia miniștrilor suspectați sau, mai nou, a întregului guvern. Cu alte cuvinte, mesajul transmis este aici identic cu cel al PRM – „în actuala situație, nu mai este nici o speranță – soluția este demisia guvernului”.

În afara acestei teme majore în a cărei tratare alianța PNL-PD și PRM se apropie, mai există câteva teme mai mult sau mai puțin conjuncturale pe care alianța le preia: așa-numita „problemă națională”, tema conspirației, tema fraudei electorale, tema demisiei guvernului.

b) Problema națională

În cazul „**problemei naționale**”, antecedentele în această privință există mai ales în cadrul PNL, unde tema a început să fie vehiculată în campania electorală din 2000 și apoi după alegeri, mai ales în condițiile în care

UDMR era partener cu PSD și în condițiile în care PNL considera că PRM a recrutat un electorat volatil prin intermediul discursului naționalist. Adoptarea tematicii naționale este așadar mai mult o mișcare strategică de atragere a electoratului sau de menținere a electoratului naționalist moderat decât o linie definitorie a doctrinei liberale. Discursul național al PNL se caracterizează prin insistența asupra minorității maghiare și printr-o abordare legalistă, reglementată și incluzivă a statutului minorităților din România. În ceea ce privește PD, acest partid a fost și este relativ neinteresat de problemă, în orice caz nu într-atât încât aceasta să devină o temă predilectă.

Discursul național al PRM se axează și el în principal pe pericolul maghiar și pe edificarea simbolică a unei comunități românești securizante, care să prezinte o oarecare garanție în fața lipsei de orizont pe care o transmite pe celelalte canale partidul lui Corneliu Vadim Tudor. Spre deosebire de PNL, viziunea PRM este una moralistă și exclusivă la adresa minorităților.

Este posibil ca Alianța să considere „problema națională” o direcție exploatabilă, iar în acest caz similaritatea cu propaganda PRM ar fi evidentă, mai ales că ar fi orientată înspre același electorat.

c) Tema conspirației și a fraudei

Tema conspirației și tema demisiei guvernului au fost adoptate într-o situație conjuncturală, referendumul pentru adoptarea legii de revizuire a constituției. **Tema conspirației** se axează pe premisa că PSD conspiră în vederea comiterii unei fraude la referendum/alegeri. În legătură cu această temă, o intervenție a lui Traian Băsescu îi dă girul oficial al PD: Băsescu afirmă că știe de la un anumit serviciu secret că participarea la referendum a fost de circa 44%. Astfel de afirmații sunt caracte-

ristice președintelui PRM, care invocă deseori serviciile secrete ca surse credibile ale informațiilor sale.

În legătură cu tema de mai sus, PNL și PD au preluat **tema fraudei** la alegerile din 2004: PSD este susceptibil de a „fura” la aceste alegeri, iar PD și PNL atenționează populația și o îndeamnă la vigilență. Sunt de observat două lucruri aici: în primul rând, apelul la vigilență, care este un procedeu retoric pe larg folosit de către Corneliu Vadim Tudor; apoi faptul că tema fraudei electorale este folosită de PRM sistematic încă din perioada alegerilor din 2000, când Corneliu Vadim Tudor a reclamat că procentajul pe care l-a obținut el și partidul său ar fi fost mult mai mari decât cel declarat oficial. O temă conexasă este cea a pericolului pentru democrație reprezentat de PSD, invocată pe larg de PNL și PD, dar recent și de către PRM, care reclamă nerespectarea unor proceduri democratice pe care, programatic, le desconsideră. În fine, **tema demisiei imediate și necondiționate a guvernului** a fost propusă de PD și reluată de către PNL la 20 octombrie, imediat după anunțarea demisiilor a trei miniștri din guvernul Năstase. Această temă este invocată sistematic doar de PRM – în fapt, unul dintre scopurile în care PRM a chemat populația să nu voteze la referendum a fost răsturnarea „guvernului corupt” PSD.

Efectul pe care preluarea acestor teme și a modului de raportare la ele îl are pentru sistemul politic este o „întoarcere în timp” la începutul anilor '90. De fapt, nu este sigur că relația existentă între comunicarea PNL-PD și cea a PRM este de preluare dinspre PRM. Mai degrabă este vorba despre recurgența la un repertoriu de tematici și practici comunicaționale proprii epocii de dinainte de „turnura democratică” (1996 – prezent).

Faptul că PNL și PD folosesc în comun cu

PRM **tema pericolului pentru democrație** reprezentat de PSD este de natură să facă neclar sensul în care forțele politice se referă la democrație și să inducă ideea că PRM, un partid explicit antidemocratic și PNL și PD susțin de fapt aceeași accepțiune a termenului, ceea ce evident nu este cazul.

În fine, apropierea discursurilor face ca actorii care le folosesc să fie „amalgamați” de mass-media: în cazul referendumului, presa a prezentat știri despre modul în care „opозиția acuză guvernul de fraudă”. Astfel, actorul comunicațional „opозиție” a fost tratat ca un actor unitar și funcțional, de vreme ce are un comportament omogen față de aceeași problematică.

Concluzii

Se pare că Alianța PNL-PD vizează un electorat pentru care se consideră în competiție cu PRM, de aceea adoptă moduri de comunicare similare PRM, plecând de la premisa că acestea sunt singurele la care electoratul vizat reacționează. Problema este că pe termen scurt electoratul propriu PRM nu este susceptibil de a suferi mutații, mai ales că acesta consideră PRM-ul ca „proprietary de drept” al noțiunilor de dreptate, adevăr, cinste și partidul care și-a adjudecat tematica anti-corupție. În ceea ce privește electoratul volatil, care are o relație slabă cu partidele care compun scena politică, acesta este mai degrabă atras, în aceste condiții, de PRM, din aceleași motive precizate anterior: PRM este considerat proprietar al unor valori apreciate în rândul unui public relativ educat și având un grad mare de frustrare relativă, iar PNL și PD, în condițiile în care și-au schimbat recent atitudinea față de anumite teme evocate mai sus, nu fac altceva decât să se afirme ca ocupanți ai locului doi pe această

piață comunicațională.

Mai mult, discursul Alianței tinde să fie perceput ca fragmentat, între discursul „normal”, care apelează la un anumit tip de electorat (votanții tradiționali) și cel similar PRM, care vizează un cu totul alt tip de electorat (cel volatil). Caracterul fragmentar mai este evident și în sensul coerenței logice/ideologice a discursului. Comparația cu PRM este elocventă: în cazul PRM există o oarecare unitate de tratare a realității, dată de teorii care explică majoritatea evenimentelor, fenomenelor etc, cum ar fi teoria conspirației, toposul neîncrederii în străini, toposul necinstei ca singura cale spre suficiență materială etc. În cazul Alianței PNL-PD, schimbarea de discurs ar introduce un hiatus între teoriile care guvernează o parte a discursului – autonomia individului, libertatea și raționalitatea lui – și cele care guvernează cealaltă parte a discursului – stimularea așteptării salvării, refugiul într-o comunitate securizantă, realitatea apocaliptică și motivul „ultimei șanse” etc.

Această conduită crește nivelul de confuzie existent în rândul electoratului în legătură cu coagularea forțelor politice clar identificabile; în al doilea rând, stabilește premisele pentru o campanie electorală negativă, care are drept consecință principală polarizarea electoratului și scăderea interesului electoratului pentru prezența la vot. PRM se va situa în varianta cea mai pesimistă la același nivel – campania PNL-PD nu va reuși să „rupă” din electoratul tradițional PRM – sau va obține voturi în plus, ținând seama de riscurile prezentate de schimbarea de discurs a alianței PNL-PD.

În fine, în legătură cu electoratul volatil, chiar în varianta optimistă în care Alianța va atrage porțiuni din acesta prin intermediul unui astfel de discurs fragmentat,

negativ și reactiv, există problema – mai degrabă pe termen lung – ca acest electorat să devină „electorat folosit permanent” și care să nu se atașeze permanent de nici o forță politică existentă.

Pentru PSD problema este că se află într-o situație care, dacă continuă, nu face decât să amplifice tendința care există ca discursurile opoziției să conveargă. De aceea este posibil ca și dacă PSD semnalează public pericolul generat de apropierea conjuncturală dintre discursurile PNL, PD și PRM, avertismentul să nu fie luat în considerare. Generalizarea discursului „lipsei de orizont” - caracteristic PRM - tinde să refacă pentru PSD situația în care se afla CDR în anul 2000, chiar dacă nu într-o măsură exactă.

Recomandări

În plan practic, o atenție sporită trebuie acordată deficiențelor în funcționarea normală a mecanismelor puterii, deficiențe semnalate într-un ritm crescut de partidele din opoziție: lentoarea justiției, ineficiența și corupția administrației. Justiția și administrația în special trebuie să transmită semnale puternice de schimbare.

Este necesar ca guvernul să elimine orice potențial de creare a unei crize în interiorul guvernului, dat fiind faptul că ultimele atacuri au grevat imaginea guvernului și l-au plasat în defensivă, o situație ideală pentru crearea imaginii unui guvern slab și pentru apariția „discursurilor lipsei de orizont” care solicită schimbări radicale.

II. Analiză politică internațională

Ascensiunea populismului în Europa și prefigurarea unor teme de campanie electorală pentru anul 2004

1. Revizuirea modelului social european și posibilele cauze ale apariției populismului în Europa

Proiectele sociale generoase dezvoltate de Europa Occidentală și prăbușirea statelor foste comuniste, cu economie planificată, au accentuat diferențele dintre vestul și estul Europei.

În prezent, guvernele „bogate” ale Europei Vestice se confruntă cu cel puțin două probleme. Pe de o parte, ele trebuie să facă față valului de emigrări legale sau ilegale dinspre țările est-europene, mai slab dezvoltate din punct de vedere economic spre cele vest-europene, iar, pe de altă parte, sunt constrânse să limiteze costurile economico-sociale din plan intern, cerute de creșterea demografică și inversarea îngrijorătoare a raportului dintre populația activă și cea pasivă.

Pe de o parte, numărul crescând al imigranților ilegali în spațiul european a determinat statele membre ale Uniunii să înăsprească criteriile de acces ale străinilor și să ceară mai multe condiții pentru cei care solicită dreptul de azil. Grupul miniștrilor de interne ai celor cinci puteri ale UE (Germania, Franța, Marea Britanie, Italia și Spania), reunit pe 22 octombrie a.c. în localitatea franceză La Baule a început să lucreze la stabilirea unei liste de țări ai căror cetățeni nu vor mai putea depune

acte pentru a obține statutul de refugiat. Noua abordare europeană, propusă de președinția italiană a Uniunii, este de a expulza emigranți ilegali sau azilanții respinși în țara de origine sau în ultima țară sigură prin care au trecut în drum spre țările UE.

Pe de altă parte, în contextul accentuării fenomenului de îmbătrânire a populației, cele mai multe dintre guvernele europene au început să radicalizeze caracteristicile neoliberele ale modelului social european (Germania – Agenda 2010, Franța – proiectul pensiilor, Austria – „pachetul economic de austeritate”) prin: prelungirea și egalizarea vârstei de pensionare la 65 de ani, mărirea perioadei de cotizare, distribuția proporțională a plafonului de pensii, reducerea indemnizațiilor de asigurare socială, promovarea politicii de ocupare deplină a forței de muncă (full employment), mai ales prin oferirea de facilități pentru persoanele care doresc să muncească mai mult, peste vârsta legală de salarizare sau peste perioada maximă de cotizare. Implementarea acestor măsuri necesită însă extinderea pieței forței de muncă, mai multe criterii la angajare și intensificarea concurenței ocupaționale.

Aceste aspecte au drept consecință acumularea unor sentimente de insecuritate social-economică din partea populației majoritare și conduc totodată la intoleranță și atitudini discriminatorii față de străinii care lu-

crează legal sau ilegal în spațiul Schengen. De asemenea, statisticile germane și nu numai, arată că emigranții din Europa Centrală și de Est sunt la nivelul exigențelor de educație cerute de angajatorii autohtoni. Diferența dintre imigranți și populația majoritară este că actualele restricții de pe piața muncii din UE îi forțează pe extra-comunitari să accepte slujbe care sunt sub calificarea lor și mai prost plătite.

Adâncirea clivajului bogați /săraci și accentuarea polarizării sociale poate genera apetențe pentru un discurs naționalist-extremist, cu atât mai ușor de diseminat pe o scenă politică înclinată spre populism.

Mai mult, în contextul dezbaterilor pentru adoptarea noii Constituții Europene, agendele sociale ale marilor finanțatori ai Uniunii (Germania, Franța, Italia, Marea Britanie) încep să impună revizuirii la nivelul modelului social european și să facă presiuni asupra statelor mici și mijlocii, membre ale UE (Spania, Grecia, Austria, Irlanda, Polonia), primii păstrându-și astfel un potențial crescut de influență în interiorul instituțiilor europene, prin reconsiderarea algoritmului de subvenționare a bugetului comunitar pentru perioada 2007-2013.

Presiunile pe care le face recent Germania asupra Spaniei și Poloniei pentru a renunța la opoziția lor în privința adoptării Constituției Europene ar putea afecta toate celelalte țări membre, dar în special pe cele 10 care vor adera oficial la UE anul viitor.

Toate aceste aspecte au condus de câțiva ani la o radicalizare generală a opiniei publice europene, care s-a evidențiat și prin performanțele electorale ale unor partide extremiste, cu mesaj anti-imigraționist și populist din Austria, Belgia, Elveția, Franța, Italia și Olanda, fapt care a împins chiar partidele centriste sau pe cele conservatoare – aflate în alianță

guvernamentale cu primele – să adopte poziții intolerante și discriminatorii față de minoritari.

2. Politica guvernelor europene, sub presiunea unor partide extremiste: profilul unor lideri politici naționaliști

2.a) Franța: discursul extremist al lui Jean-Marie Le Pen. La cei 75 de ani ai săi, liderul Frontului Național (extrema dreaptă) din Franța, Jean-Marie Le Pen, este neobosit în a sfida guvernul francez și comunitatea internațională. Datorită caracterului său agresiv, în 1997 își pierde locul în Parlamentul European. Apogeul carierei lui politice a fost în 2002, când ajunge cu Jacques Chirac în al doilea tur de scrutin, obținând însă sub 20% din voturi. În urma acestui rezultat, partidul lui Le Pen continuă să promoveze constant un mesaj preponderent anti-imigraționist, naționalist, xenofob și anti-european, corelat cu susținerea unor politici sociale protecționiste, dar imposibil de implementat.

Aceste elemente programatice sunt argumentate prin prezența tot mai mare a imigranților, care ar fi condus la accentuarea insecurității sociale, datorată mai ales unei lipse acute a locurilor de muncă, precum și la creșterea infracționalității și a crimei organizate.

Pe de altă parte, Frontul Național, împreună cu partidele din opoziție (socialiștii, comuniștii și ecologiștii), a încercat blocarea proiectului de reformă a pensiilor propus de guvernul de centru-dreapta al lui Raffarin (conservatori și liberali moderați), văzută ca o soluție pentru normalizarea raportului dintre angajați și pensionari, dar cu un conținut neoliberal. Protestele de stradă apărute ca rezultat al nemulțumirii populare vizavi de radicalizarea măsurilor de reformă economică propusă de guvernul Raffarin și-au regăsit susținerea în mesajul populist al opoziției, care a câștigat, în acest fel, capital politic.

2.b) Austria: ascensiunea extremei drepte.

Admirator declarat al lui Adolf Hitler și guvernator al provinciei Carintia, Jörg Haider s-a aflat mult timp la conducerea unui partid de extremă dreapta, Partidul Libertății (FPÖ). În 1995 a condus campanii virulente împotriva UE și a monedei Euro, câștigându-și în acest mod o cotă apreciabilă de popularitate. Folosind un discurs rasist, populist și antisemit partidul obține un procentaj substanțial la alegerile generale din 2000, formând o coaliție guvernamentală cu conservatorii. La presiunea instituțiilor internaționale, Haider își dă demisia. Cu ocazia ultimelor alegeri regionale, partidul său obține sub 10 %.

Cu toate acestea, Partidul Libertății participă, fără Haider, la elaborarea politicilor guvernamentale, impregnându-i în continuare o tendință naționalistă, preponderent îndreptată spre o politică de discriminare a imigranților.

Recent, Parlamentul austriac a adoptat o nouă lege privind dreptul de azil în Austria, cea mai restrictivă din Europa. Mai multe organizații non-guvernamentale, opoziția social-democrată și ecologistă, precum și Înalțul Comisariat ONU pentru Refugiați au criticat dur legea, în special paragraful care prevede că refugiații nu mai au dreptul să prezinte, în cazul unui apel la decizia inițială, „argumente noi care să explice fuga din țara de origine” și pe care nu le-au avansat în prima instanță.

Pe de altă parte, adoptarea „pachetului economic de austeritate” de către guvernul Schüssel (format din ÖVP, conservatori, și FPÖ, extrema dreaptă) – invocându-se conformarea la exigențele UE – a declanșat o serie de proteste sociale din partea sindicatelor și a angajaților, generând o stare de frustrare socială generală, vulnerabilă la un discurs autoritar și discriminatoriu.

2.c) Italia: orientarea naționalistă a guvernului italian.

Scena politică italiană este dominată de coaliția de guvernare de centru-dreapta condusă de Silvio Berlusconi, formată din trei partide și anume: Forza Italia, Alianța Națională și Liga Nordului. Liderul formațiunii Forza Italia, de orientare conservatoare, este cel mai bogat om de afaceri din Italia, simpatizant al politicii americane. Profitând de perioada de vid politic din anii 1993-1994, Berlusconi a câștigat popularitate prin preluarea unor teme liberale și creștin-democrate și includerea lor într-un discurs populist, extremist și corporatist. Politicile economico-sociale ale guvernului italian neglijează însă problemele concrete, fiind caracterizate de măsuri populiste și tendințe naționaliste, care vin în contradicție cu noile imperative ale Uniunii Europene. Mai mult, celelalte două partide, Alianța Națională și Liga Nordului, au o orientare extremistă, aspect neglijat de membrii Uniunii, spre deosebire de cazul lui Haider.

Astfel, Alianța Națională (creată în 1993), sub conducerea lui Gianfranco Fini, s-a format pe trunchiul fostei Mișcări Sociale Italiene (MSI), succesoarea partidului fascist al lui Mussolini. Acest partid are o orientare de tip neofascist, cu o platformă anti-imigraționistă și eurosceptică, încărcată de elementele populiste cum ar fi unele politici sociale protecționiste.

Liga Nordului este o formațiune xenofobă și secesionistă, care susține separarea nordului Italiei, pe criteriul diferențelor de bunăstare socială și economică, care ar exista între Nord („Padania”) și Sud („Mezzogiorno”). Umberto Bossi, liderul partidului și ministrul italian al reformei este împotriva extinderii Uniunii Europene, care se va transforma, în opinia sa, într-un „regim stalinist înmulțit cu 25”, se pronunță împotriva introducerii unui

mandat de arestare valabil pentru toate țările membre și critică politica de trecere la moneda unică europeană, considerând-o un fiasco. De asemenea, în accepțiunea sa, politica de la Bruxelles promovează ateismul, distrugând orice urmă de morală creștină, întrucât susține politici de tolerare a minorităților sexuale.

Punctul comun al celor trei partide este că promovează mesaje cu tentă populistă: limitarea imigrației crearea și mai multor locuri de muncă, beneficii pentru Nord, mai multă autonomie regională, dar și susținerea sectorului privat, reducerea rolului statului în economie și descentralizarea administrativă, fiind orientată mai mult spre Italia decât spre Europa.

2.d) Olanda: persistența contextului generator de populism, după dispariția lui Pim Fortyun. Deși în Olanda există o singură comunitate etnică și este recunoscută deja toleranța olandezilor pentru minoritățile religioase și sexuale, în 1999, primarul orașului Rotterdam a fost ales Pim Fortyun, pe o platformă anti-imigraționistă, cu accente ateiste, încărcată de politici sociale protecționiste foarte generoase, dar inaplicabile în plan concret. Înainte de alegerile generale din 2001, Pim Fortyun ajunge la conducerea unui partid naționalist, pe care îl redenumeste Lista Pim Fortyun. Cu o săptămână înaintea alegerilor, el este asasinat, fapt ce are un puternic impact electoral asupra partidului care câștigă 25% din voturi, situându-se pe locul doi și intrând în coaliția guvernamentală, alături de Partidul Creștin-Democrat. Inconsistența platformei sociale a Listei Pim Fortyun stârnește o serie de neînțelegeri în cadrul coaliției. În urma convocării alegerilor anticipate, Lista Pim Fortyun obține sub 10%, nemaifiind cooptat la guvernare.

Cu toate acestea, un recent sondaj de

opinie arată că un procent apreciabil dintre olandezi consideră că sunt prea mulți străini (40% din întreaga populație provenind Indonezia, Surinam, India, un procent mai mic din Europa Centrală și de Est). Această atitudine din partea celei mai liberale societăți din Europa este oarecum surprinzătoare, revelând nemulțumirea crescândă față de valorile de problema imigrației.

2. e) Belgia: tendințele naționalist-extremiste ale Blocului Flamand. Împărțită între trei minorități lingvistice (flamandă, valonă și germană), cu populație majoritar flamandă, dar având ca limbă oficială și germana, deși germanii reprezintă doar 2% din populație, scena politică belgiană este reflectarea proporțională a nivelului de reprezentare a partidelor la nivelul celor două regiuni, flamandă și valonă. Cele două regiuni au ponderi egale în parlament, în ciuda majorității flamanzilor. Având în vedere această distribuție disproporționată la nivelul populației și tipul de sistem electoral, Blocul Flamand (Vlaams Blok), de extremă dreaptă, promovează secesiunea părții de nord (locuită în majoritate de flamanzi), de restul țării. Acest lucru contravine prevederilor care există în cadrul Constituției belgiene și, prin urmare, sunt dezavuate de celelalte forțe politice. În octombrie 2000, Blocul Flamand a câștigat alegerile locale din orașul Antwerpen, radicalizându-și programul prin promovarea unor politici de repatriere a tuturor străinilor, mai ales a celor non-europeni. Totuși, datorită sistemului electoral specific, ponderea sa la nivel național rămâne scăzută, deși în zona flamandă se bucură de o popularitate în creștere.

2.f) Elveția: Formula „consensului politic” amenințată de populism. Câștigătorul alegerilor recente din Elveția, partidul popu-

list, Uniunea Democratică de Centru (UDC) și-a axat programul electoral pe lupta împotriva imigrației ilegale, scăderea impozitelor și refuzul unei politici europene supranaționale. Liderul UDC, Christoph Blocher, este al nouălea în topul celor mai bogați elvețieni, el cheltuind sume imense pentru campanii și referendumuri împotriva abolirii serviciului militar sau împotriva aderării Elveției la ONU și Uniunea Europeană. Bazându-se pe „formula magică” a consensului politic, conform căreia fiecare din cele patru partide (Partidul Democrat-Creștin, Socialiștii, Partidul Radical-Democratic și Uniunea Democratică de Centru) își împart echitabil portofoliile, UDC amenință că va trece în opoziție dacă nu va mai primi încă un minister. Polarizarea ideologică la care obligă UDC prin politica sa amenință regula consensului din Elveția, țară guvernată până acum prin politici moderate.

3. Radicalizarea orientării partidelor de centru-dreapta, sub presiunea politicilor anti-imigraționiste ale partidelor populare: Spania, Danemarca, Portugalia, Norvegia

În **Spania**, în ciuda poziției exprimate față de intervenția din Irak, Partidul Popular, al cărui lider este José Maria Aznar, a câștigat la alegerile recente din Madrid un scor electoral de 48,45 % din sufragii, adică 57 de mandate din cele 111 ale Parlamentului regional, obținând o “majoritate suficientă pentru a governa”. Aflat în fruntea guvernului din 1996, José Marie Aznar a promovat o politică de centru-dreapta, conservatoare, impregnată de programe neoliberale. În martie 2000, Aznar câștigă al doilea mandat, învingând opoziția socialistă și obținând prima majoritate conservatoare din parlament. Deși guvernul spaniol a manifestat o oarecare deschidere spre

politicile sociale pentru emigranți, în 2001, se elaborează prima lege de restricționare (Ley de Extranjería) a accesului imigranților și a acordării dreptului de azil. Ca urmare a acestei legi, guvernul introduce noi măsuri de securizare a frontierelor. Mai mult, această lege promovează politici discriminatorii, întrucât muncitorii străini nu mai au dreptul de a participa la greve, de a-și forma sindicat sau de a înainta petiții. Accesul altor membri ai familiei la piața forței de muncă din Spania era blocat; de asemenea, aceștia nu mai aveau dreptul la locuințe sociale și nici la educație.

În **Danemarca**, coaliția de centru-dreapta este susținută de Partidul Popular de extremă dreapta care a câștigă 12 % din voturi la alegerile din noiembrie 2002, situându-se pe locul al treilea. Programul Partidului Popular, având-o ca lider pe Pia Kjaersgaard, conține politici anti-imigraționiste și de înăsprire a criteriilor de acordare a azilului, refuzând transformarea societății daneze într-una multietnică. Preponderența politicilor neoliberale explică opoziția partidului în privința acordării de subvenții țărilor în curs de dezvoltare.

În **Portugalia**, Partidul Popular, de orientare conservatoare, și în **Norvegia**, Partidul Progresului (de extremă dreaptă), au câștigat în toamna anului trecut un procent confortabil în parlamentele celor două țări, făcând parte, totodată, din coaliția guvernamentală, alături de partide de centru-dreapta. Politica anti-imigraționistă promovată în interiorul acestor coaliții, radicalizează mesajul și îi imprimă caracteristici naționalist-populiste.

4. România: aderența la extremism și perspectiva integrării europene

Conform rezultatelor ultimului raport Gallup (septembrie 2003), frustrările românilor determinate de accesul redus la resurse

și de percepția negativă a calității mediului social și politic, au drept consecințe lipsa de încredere generalizată în oameni și înclinația spre autoritarism. 84 % dintre respondenți au nevoie de un conducător puternic, care să facă ordine în țară, iar 65 % spun că lucrurile ar merge mai bine dacă am asculta de o autoritate centrală unică. Mai mult, pentru 54 % dintre respondenți păstrarea ordinii publice este mai importantă decât respectarea libertății individuale. Deși sensul extremismului rămâne neclar pentru cei mai mulți dintre români, Partidul România Mare, de extremă dreapta, susține în mod populist că ar reduce corupția și ar restabili ordinea publică. După realizarea acestor obiective, nivelul de trai s-ar îmbunătăți, iar România ar avea o mai bună imagine în lume. Cu toate acestea, naționalismul nu este principala axă de structurare a opțiunilor electorale. Simpatizanții PRM nu sunt în principal naționaliști, ci persoane care manifestă un înalt nivel de îngrijorare în legătură cu cele două fenomene amintite, corupția și in justiția. Interesant de remarcat este faptul că lupta împotriva corupției și capacitatea de a face ordine nu sunt reținute ca trăsături dominante ale lui Vadim. Imaginea justițiară pare a se fi deplasat de la lider la partid. **Confirmarea scorului obținut în 2000 de către PRM la alegerile viitoare va fi cu atât mai îngrijorătoare cu cât ea va fi asociată partidului și nu liderului său.**

Datele semnaleză pe lângă tendința spre autoritarism a românilor și prezența unor prejudecăți și atitudini discriminatorii față de anumite minorități, cum ar fi cele sexuale sau etnice. Astfel, 40% din romani spun ca homosexualii și lesbienele nu ar trebui să trăiască în România, iar 25% afirmă acest lucru despre Martorii lui Iehova. 48% se pronunță pentru ca statul să ia măsuri de stopare a

creșterii numărului de romi, iar 67% cred că romii nu ar trebui lăsați să călătorească în străinătate pentru că „ne fac de râs și ne creează probleme”. Această atitudine vine și pe fondul unor reacții din partea Ministrului de Interne austriac, Ernst Strasser (de orientare conservatoare), care a criticat deschis guvernele român și bulgar, cerându-le să ia mai multe măsuri pentru securizarea frontierelor, amenințând, în caz contrar, cu reintroducerea vizelor pentru cetățenii celor două țări.

După cum au explicat specialiștii IPP și Gallup, românii tind să aibă atitudini negative și față de anumite revendicări ale etnicilor maghiari: 81% din români nu sunt de acord ca maghiarii să folosească limba maternă în relațiile cu administrația publică în zonele unde sunt mai mulți decât românii, iar 88% sunt împotriva acordării unei autonomii mai mari județelor în care maghiarii sunt majoritari. Se pare că percepția extremismului rămâne totuși strâns legată de o anumită atitudine naționalistă, întrucât 20% dintre respondenți consideră UDMR un partid extremist, alături de PRM. Pe de altă parte, președintele Ungariei, Ferenc Madl, și-a exprimat dorința de a acorda sprijinul comunității maghiarilor din Transilvania, însă noile coordonate ale politicii guvernului maghiar condus de Peter Medgyessy nu este de a susține revendicările de autonomie ale maghiarilor, ci de a le acorda sprijin financiar pentru a-și îmbunătăți nivelul de trai, limitând emigrarea acestora în Ungaria pentru un loc de muncă mai bine plătit.

Concluzii - posibile teme de campanie electorală pentru anul 2004 la nivel european

După cum se poate remarca, asistăm la nivel european la o ascensiune a populismu-

lui de dreapta și de extremă dreaptă. Aceste fenomene ar putea avea un impact negativ asupra proceselor derulate în prezent de Uniunea Europeană: adoptarea noii Constituții Europene, procesul de extindere spre Est, măsurile de integrare economică, elaborarea unei noi PESC mai coerente. Deși la nivelul partidelor conservatoare aflate la guvernare această tendință este negată și ignorată în mod constant, la nivelul instituțiilor europene ea s-ar putea reflecta în mod obstructionist (după cum au arătat o serie de reacții ale Președinției italiene).

În ansamblu acest curent promovează politici vizând limitarea imigrației, încetinirea procesului de extindere a UE și menținerea unui rol sporit al statelor naționale în instituțiile Uniunii. Ele vin în contradicție cu unele din principiile UE care urmează să fie adoptate în noua Constituție Europeană. În acest context, coalizarea partidelor socialiste de pe continent este esențială, mai ales cu ocazia alegerilor europene din 2004. Una din temele esențiale care vor fi dezbătute în campania electorală europeană va fi cea a extinderii Uniunii Europene către sud-estul Europei și a riscurilor pe care marii finanțatori ar trebui să și le asume. Aceste riscuri ar implica diferențele de dezvoltare economică dintre țările care vor adera, iar pe de altă parte s-ar

referi la problema integrării minorităților (etnice, religioase, sexuale etc.).

În ciuda existenței unor diferențe de nuanțe între partidele socialiste, punctele lor comune sunt mult mai numeroase. De aceea, unitatea lor ar putea contrabalansa eficient tendințele extremiste neglijate de dreapta europeană, susținând în mod decisiv procesele europene aflate în derulare.

Tendințele de radicalizare a reformelor neolibérale (în Germania, Austria, Franța, Marea Britanie), precum și presiunile pe care acestea au început deja să le exercite asupra statelor membre și viitoare membre ale Uniunii Europene impun revizuire ale agendelor sociale ale acestora. Cultivarea, în rândul cetățenilor, a unei culturi dependente de stat, mai ales în rândul fostelor țări comuniste, adâncește frustrările sociale, conducând la atitudini intolerante și discriminatorii și creează apetența pentru un discurs populist, naționalist și xenofob.

Pentru PSD este esențială menținerea într-un dialog constant cu partidele socialiste europene pentru a realiza o integrare în curentul european încă înaintea integrării României în UE.

În acest fel, PSD ar beneficia de experiența europeană, iar socialiștii europeni ar avea un aliat de nădejde în lupta împotriva extremismului.